

Les om

Resultat-
oppnåelse 2002

Rusmiddelanalyser
innen
kriminalomsorgen

FNs konvensjon
mot kvinne-
diskriminering

Arbeidet med
forslag til
Statsbudsjettet

Justiskomiteen
besøker Ila

Utgiver

Justisdepartementet
Kriminalomsorgsavdelingen
Postboks 8005 Dep.
0030 Oslo

Ansvarlig

fung. ekspedisjonssjef
Kjerstin Askholt

Redaktør

rådgiver
Grethe Rødskog Fodstad
telefon: 22 24 55 88
telefaks: 22 24 55 90
e-post:
grethe-rodskog.fodstad@
jd.dep.no

Kontaktutvalg

Organisasjonsseksjonen:
Seniorrådgiver Suzanne Five
Straffegjennomføringsseksjonen:
Underdirektør Elisabeth Barsett

Redaksjonen avsluttet

9.april.2003

Manusfrist nr. 3/2003

28. mai

Utgivelsesplan 2003

Uke 8, 17, 25, 40, 49

Bestilling av abonnement/ adresseendring

førstesekretær Bjørg Myhren
telefon 22 24 55 81
telefaks 22 24 55 90

Opplag

4500

Design/Trykk

Grafutura as

Forside

Vår

Foto: Grethe R. Fodstad

Nr. 2
- 2003 -
13. årgang

JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENTET

LEDER

Ja her sitter jeg fortsatt, ute skinner solen og det er klare vårtegn på gang. Selv midt i Akersgaten har vi noen trær hvor vårtyre småfugler sørger for å minne oss på at vi går en veldig god tid i møte!!

Vi venter fortsatt på vår nye ekspedisjonssjef, men de siste signalene går på at hun vil være på plass i begynnelsen av mai.

I dette nummeret av Aktuelt for kriminalomsorgen er det som vanlig stor spennvidde i det som presenteres, og det viser mangfoldet av utfordringer etaten har, alt fra ulike bygge- og vedlikeholdsprosjekter til spennende ting som skjer på programutviklingssiden.

Gjennomgangen av resultatoppnåelsen for 2002 er også omtalt i dette nummeret, og for å slå det fast med en gang, - KSF er svært fornøyd med den innsatsen som ble lagt ned av hver og en av dere for å takle et utfordrende og krevende år for etaten. Resultatet samlet sett er

etter vår vurdering meget bra innenfor de økonomiske rammene vi har til disposisjon. Den meget høye kapasitetsutnyttelsen har blant annet vist at soningskøen ikke skyldes interne forhold i etaten, og det er utrolig viktig for oss at dette kommer tydelig frem. Samtidig er det jevnt over oppnådd meget gode resultater også i forhold til andre indikatorer vi måler dere på - og den kombinasjonen er det bare å ta av seg hatten for!

Til slutt vil jeg ønske alle en riktig god påske, både de som skal ha ferie og de som skal sørge for at etaten ruller og går også i høytiden. Det er viktig å ta seg tid til en rolig stund og litt refleksjon midt i en travel hverdag. Håper dere ta dere tid til det i løpet av påsken!

Kjerstin Askholt

Arbeidet med forslag til statsbudsjett (St.prp. nr. 1)

Av rådgiver Bente Gørl B. Sandahl,
Kriminalomsorgsavdelingen

St.prp. nr. 1 er regjeringens forslag til statsbudsjett for neste år. Her beskrives blant annet hovedmål, retningslinjer og budsjettmessige hovedprioriteringer for kommende år. St.prp. nr. 1 og Stortingets svar som kommer i Budsjett-innst. S. nr. 4 er de viktigste dokumentene i utarbeidelsen av tilde- lingsbrevene til kriminalomsor- gens regioner.

Milepæler for regjeringen i budsjettprosessen

- Første regjeringskonferanse avholdes i mars der regjering- en fastsetter utgifts- og inn- tektsrammer totalt og for hvert departement. Innenfor totalrammen avsettes potter til senere fordeling.
- Justeringskonferansen gjennomføres ved behov, og holdes evt. i slutten av mai. Da blir budsjetttrammer prisom- regnet og regjeringen fastset- ter endelige utgifts- og inn- tektsrammer for

departementene, mens potter gjenstår til fordeling.

- Profilkonferansen foregår i slutten av august, der gjenstå- ende potter fordeles, lønns- oppgjørsvirkning innarbeides og budsjettet fastsettes på kapittel og post.
- Statsbudsjettet offentliggjøres i begynnelsen av oktober.

Hva gjør Justisdepartementet (JD) i budsjettprosessen?

I forkant av årets første regje- ringskonferanse utarbeides det forslag til konsekvensjustert budsjett. Dette innebærer at engangsbevilgninger fra forrige år tas ut og bindende conse- kvenser av tidligere tiltak innar- beides (for eksempel byggebe- vilgninger). Departementet utarbeider også forslag til nye satsningsområder, som det ikke finnes dekning for innenfor eksisterende rammer. Forslagene er utgangspunkt for avsetninger til profilpotter, som fordeles i august. Satsningsforslagene er som regel langt større enn hva regjeringen har avsatt midler

til. Samtidig må departementet levere forslag til kutt i egne rammer, slik at regjeringen har rom for de høyest prioriterte satsingsområdene sine. I etterkant av regjeringens første budsjettkonferanse gjør departementet opp status i forhold til hva som er realistisk å få gjennomført ut fra foreløpi- ge rammer.

Justeringskonferansen i mai har få saker av politisk karakter, den er mer teknisk og innebærer at departementet kan komme med justeringer som følge av at nye forutsetninger er blitt kjent. Etter at justeringskonferansen er avholdt, kan det ikke fremmes forslag til rammeøk- ning, alle omprioriteringer må skje innenfor rammen. Eneste mulighet for budsjettøkning heretter er eventuelle tildeling- er fra profilpottene i slutten av august.

Stortingets budsjettbehandling

Finanskomiteen avgir sin inn- stilling om statsbudsjettet innen 20. november. Deretter

behandler de ulike stortingsko- miteene innstillingen. Justiskomiteens innstilling ble i 2002 levert den 3. desember og endelig budsjettvedtak ble fattet av Stortinget 5. desember 2002. Stortingets budsjettved- tak gir fullmakt til å bruke bevilgningen og pålegg om å gjennomføre vedtaket.

Parallele budsjettprosesser

St. prp. nr. 1 gjelder neste års budsjett. Samtidig blir budsjett- et for inneværende år revidert to ganger årlig. Forslag til større endringer på inntekts- eller utgiftssiden i 1. halvår fremmes for Finansdepartementet fra JD innen utgangen av mars. Stortinget behandler revidert nasjonalbudsjett i løpet av juni måned.

Eventuelle tilleggsbevilgninger for 2. halvår 2003 sendes fra JD til Finansdepartementet innen medio oktober. I november reviderer Stortinget budsjettet for høstseksjonen. ●

Varetektssituasjonen

Av underdirektør
Torgeir Heimli,
Kriminalomsorgsavdelingen

I henhold til regelverket skal varetektssituasjonen overføres fra politiarrest til fengsel senest 24 timer etter kjennelse. I 2002 var det 382 tilfeller der vare- tektsinnsatte ikke ble overført innen fristen. I dagens situasjon med soningskø er presset på fengselsplasser stort. I første

kvartal 2003 har det vært flere tilfeller med brudd på 24- timersregelen, særlig i østlands- området og i Bergen. For å bedre situasjonen har flere tiltak blitt iverksatt:

- Åpning av 15 ekstra varetektss- plasser ved Ullersmo fengsel fra 1. mars i år.
- En økning i antall dubleringer i Bergen fengsel fra 1. april i år på 10 plasser.
- I løpet av april blir 40 plasser

som Oslo fengsel har lånt ut til Oslo politidistrikt til politiar- rest tilbakeført.

- 6 ekstra lukkede plasser er tatt i bruk i Skien fengsel.
- 11 lukkede plasser er frigjort i Trondheim fengsel fra årsskiftet.

For å ha en best mulig oversikt over varetektssituasjonen har Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF) iverksatt ukentlig rapportering på

antall brudd på 24-timers- regelen. Det er viktig at kom- munikasjon og rutiner mellom politiet og kriminalomsorgen fungerer optimalt for at 24- timersregelen skal oppfylles og politiets behov for vare- tektsplasser kunne imøte- kommes. KSF har derfor gjennomgått rutinene og tatt dette opp med Politidirekto- ratet for å sikre at rutinene fungerer som forutsatt. ●

Justiskomiteen besøker Ila

Justiskomiteén går ytre vei i stedet for kulverten mellom avdelingene. Foran til venstre Finn Kr. Marthinsen, Krf og Carsten Dybevig, H. I midterste rekke er Helen Rui, A, nesten skjult, Trond Helleland, H, er komiteéns leder, Linda Cathrine Hofstad, H, skjuler Einar Holstad, Krf. Fungerende ekspedisjonssjef Kjerstin Askholt, med en delvis skjult inspektør Haakon Melvold. Baktroppen utgjøres av Inga Marte Thorkildsen, SV og komiteens sekretær, Trude Metliaas. Fremskrittspartiets to representanter i komiteen hadde forfall, det hadde også to av Arbeiderpartiets representanter.

Tekst og foto:
Grethe R. Fodstad,
Kriminalomsorgsavdelingen

Stortingets justiskomiteé stiller spørsmål, kommenterer budsjett og lovutkast og følger opp innspill fra velgerne. For å få en god bakgrunn for arbeidet sitt foretar komiteen studiereiser til fjerne mål - Thailand i vinter og nære mål - Ila en vårvarm marsdag. Allerede før årsskiftet kontaktet komiteens sekretær Kriminalomsorgsavdelingen og ba om at det ble forberedt et

besøk for dem på Ila fengsel, forvarings- og sikringsanstalt den aktuelle dagen. I høst var de i Bergen fengsel, til våren skal de blant annet til Hof, Horten og Bastøy fengsler foruten aktuelle politienheter. Dessuten besøker de enkelte arrangementer i anstalter, deltar ved konferanser og noen besøker innsatte på eget initiativ.

Fungerende direktør Hilde Lundebø ved Kriminalomsorgen region nordøst understreket at det er en av de største regionene

med ca 600 innsatte og et tilsvarende antall ansatte. - Regionen hadde 98 % kapasitetsutnyttelse i fjor. Det sammen med at en del av plassene på Vardåsen, den nye delen av Kongsvinger fengsel, ble tatt i bruk bidro til at det sto færre i kø ved regionen ved dette årsskiftet enn ved det forrige. Samtidig er vi i et pressområde for varetekt, men har fått til 15 ekstra plasser på Ullersmo, sa hun.

- På regionalt nivå har vi 49 program, inkludert friomsorgen. Vi venter en økning til

97 program i 2003, sa Hilde Lundebø.

- Forvaring betyr at vi skal legge forholdene til rette for endringsarbeid, sa direktør Knut Bjarkeid. - Motivasjon og endring er det vi arbeider med. Endringsarbeidet i anstalten er avgjørende for at den enkelte skal kunne løslates. Samfunnets krav er endringer i forhold til farlighet. For Ila betyr det: kvalitet i endringsarbeidet, kvalitet i dokumentasjon av dette, kvalitet i evalueringen av

endringene og kvalitet i løslatelsesarbeidet. Kjernen i arbeidet er de tverrfaglig sammensatte ansvarsgruppene, sa han. Han roste sitt personale og sa blant annet at det lave svikttallet ved anstalten var bra sett i forhold til klientene. - Ila er restriktive på permisjoner og har i stedet et høyt fremstillings-tall for at de innsatte skal få trene på å være utenfor murene med følge. Bjarkeid fremholdt at det ville bli et høyt aggresjonsnivå om de innsatte ikke fikk en viss grad av frihetsopplevelse.

- Når de innsatte kommer til Ila er de forfarlige til å være ute, dermed må det skje en endringsprosess mens de er på Ila før de kan løslates. Når de løslates skal det være kvalitet rundt løslatelsesarbeidet, sa Bjarkeid. Inspektør Håkon Melvold sa det så enkelt - Hvis vi ikke lykkes kommer de ikke ut. Påvirkning, læring og behandling er de sentrale verktøyene. Men vi må ha et stort og variert innhold i verktøy-skrinet for de innsatte er forskjellige. Vi må skape klima for egnet påvirkning. Relasjonsarbeidet - skape et trygt klima er avgjørende. Enhver fellesskapsarena er en påvirkningsmulighet. Vi må kunne dokumentere endringene. Det gjør vi ved å observere, kartlegge og registrere. Sentralt her står et eget kartleggingsverktøy med risikovurdering. Samtidig har de innsatte også behov for å være i fred, sa Melvold til en svært spørrelysten gruppe som fikk vist hvor ulike anstaltene i fengsels Norge er - og skal være - og at det er personalet og deres faglige kompetanse, samarbeidsforståelse og miljøskapende evne om blir avgjørende - blant annet for at Stortingets mål og forventninger til etaten slik komiteen formulerer det i sin budsjetttinnstilling - skal nås. ●

Helleland, Hofstad, Dybevig, Thorkildsen, Rui og Marthinsen lytter og ser i småindustrien.

Gruppen var innom ordinær avdeling, inntakstafel og avdeling for forvaring, forvaringsavdeling, avbrutt av spesialopphold i aktivitetsbygget, skolen og biblioteket. Stor interesse og spørreiver gjorde at planlagt progresjon ble noe forsinket: her er det Håkon Melvold som svarer på spørsmål - Hofstad, Thorkildsen, Rui, Helleland og Hofstad har direktør Knut Bjarkeid i sin midte.

Fagkoordinator på Ila Benedicte Wetini er klinisk psykolog og organisasjonspsykolog. Hennes felt er det faglige innholdet i soningen. Hun og direktør Knut Bjarkeid savnet mer tid til å fortelle om dette.

Håkon Melvold med en av representantene for den nye tverrfagligheten - en betjent som har sosialfaglig utdanning i stedet for fengselsskolen - og Benedicte Westin.

FAKTA → OM ILA

Gjennomsnittsbelegg i 2002 var 98,9 %

Fangetall 26. mars 2003:

- 50 ordinære domssonere
- 38 sikring
- 11 forvaring
- 9 varetekt
- 28 personer har tiltalebeslutning på forvaringsdom

Beskjeftigelse

- 40 innsatte arbeidet i verkstedene i anstalten
- 31 innsatte arbeidet innen driften (kjøkken mv)
- 4 innsatte var på frigang
- 18 innsatte var elev ved skolen på Ila
- 0 innsatte var uten tilbud

- 100 % av de innsatte hadde kontaktbetjent 31.12.2002
- 41,3 % hadde fremtidsplan

- 31 innsatte går til poliklinisk psykiatrisk behandling
- 8 innsatte går til ekstern behandling
- 6 innsatte er innlagt på psykiatrisk sykehus
- 1374 ordinære fremstillinger i 2002
- 62 fremstillinger til aktiviteter i 2002
- 3/4 av de innsatte har alvorlig rusmiddelbruk før aktuell dom
- 498 rusmiddelprøver ble tatt i 2002
- 43 av prøvene var positive = 8,6 %
- 3 narkotikafunn i 2002

Ansatte

- 203 stillingshjemler ved Ila
- Eksternt tilsatte: 10 stillinger ved skolen
- 8 stillinger ved helseavdelingen
- 4,5 stillinger ved poliklinikken
- 1 stilling ved biblioteket
- 1 stilling ved kirken
- 5,9 % sykefravær i 2002

Rusmiddelanalyser innen kriminalomsorgen: Fungerer tjenesten tilfredsstillende?

Av Anne Smith-Kielland, seniorforsker, dr. philos., Nasjonalt folkehelseinstitutt, Divisjon for rettsstoksikologi og rusmiddelforskning

Årlig sender kriminalomsorgen nesten 24 000 urinprøver til rusmiddelanalyse ved Divisjon for rettsstoksikologi og rusmiddelforskning ved Nasjonalt folkehelseinstitutt (tidligere Statens rettsstoksikologiske institutt). Dette utgjør ca. 60 % av alle prøvene som mottas ved instituttet. Med vårt nasjonale ansvar for disse oppgavene er vi opptatt av å yte effektive og sikre tjenester. Vi ønsket derfor å undersøke hva denne store kundegruppen mener om våre tjenester og sendte i november 2002 et spørreskjema til alle registrerte rekvirenter innen kriminalomsorgen. Spørreskjemaet (107 utsendte, hvorav 19 ikke hadde sendt inn prøver i 2002) tok for seg de forskjel-

lige delene av virksomheten. Det ble stilt 8 hovedspørsmål; hvert med en rekke delspørsmål og plass til kommentarer. Vi fikk tilbake besvarelser fra 82 av de 88 som hadde sendt inn prøver i løpet av de siste 10 månedene, dvs. 93,2 %, og dette er en meget høy svarprosent. Undersøkelsen ga oss en rekke nyttige innspill.

Prøvetakingsutstyret
Prøvetakingsutstyret må alltid fungere tilfredsstillende. Instruksjonene må være dekkende, og skjemaene som skal fylles ut må være tilpasset formålet. Vår undersøkelse viste at rutinene knyttet til bestilling av utstyr synes å fungere bra (96,3 % ja, 1,2 % delvis, og 2,5 % visste ikke), og instruksjoner for prøvetaking fungerer også tilfredsstillende (96,3 %). En del hadde kommentarer og forslag til forbedringer av prøvetakingsutstyret og skjemaene. Noen av disse kommentarene er allerede tatt

til følge og andre arbeides det videre med. Således er det trykket nye skjema som tar hensyn til lovendringer, og fargekontraster vil bli forbedret. Det er begrenset plass på skjemaet, slik at det vil være vanskelig å finne plass til annet enn helt nødvendig informasjon.

Uringlassene må forsegles, slik at ingen kan tukle med rørene før de kommer til laboratoriet. Forsegling av uringlassene har hittil ikke vært helt tilfredsstillende. Det har derfor vært nedlagt mye arbeid for å utvikle rør med forsegling etter "bruskork-prinsippet". Denne løsningen er nå klar og de nye rørene vil bli sendt ut i nærmeste fremtid.

Analysers og fortolkning
Instituttet er akkreditert innen rettsstoksikologiske analyser og fortolkning. Akkreditering innebærer en offentlig anerkjennelse av at virksomheten drives i tråd med internasjonale kvalitetsstandarder. Flertallet

av besvarelsene i undersøkelsen (83 %) uttrykte at akkreditering er av betydning for deres syn på kvaliteten. Alle hadde oftest eller alltid tillit til riktigheten av prøvesvarene. Det er rutine at alle positive prøvesvar (stoff er påvist) følges av en fortolkning, og 98,8 % uttrykte at de oftest eller alltid hadde nytte av fortolkningen, mens 1,2 % (1 person) svarte i blant. De fleste var fornøyd med analyserepertoaret. En standard analysepakke inneholder identifikasjon av stoffgruppene amfetamin, benzodiazepiner, cannabis-stoffer, kokain og opiater. En del (14,6 %) spesifiserte i tillegg at de ønsket å få urinen analysert med hensyn på anabole steroider. Dette er analyser som per i dag utføres av hormonlaboratoriet ved Aker sykehus i Oslo. Andre ønsket analyse av buprenorfin (Subutex eller Temgesic) og flunitrazepam (Rohypnol eller Flunipam) som en del av et standard analyse-repertoar. Fordi dette er mer arbeidskrevende og kostbare analyser, bør disse analysene rekvireres ved konkret mistanke om bruk. Gammahydroksybutyrat (GHB) kan påvises kun i kort tid etter inntak. Ved mistanke om inntak av GHB kan rekvirenten ringe for nærmere avtale om analyse. Alle prøver lagres i minst 3 måneder, så man kan komme tilbake med ønske om flere analyser innen denne perioden. Prøver der ett eller flere stoff er påvist lagres i minst 1 år. Ved klage kan vi derfor analysere prøven på nytt.

I følge undersøkelsen ønsket enkelte institusjoner å ha

muligheter for å ta flere urinprøver, men de fleste hadde dekket sitt behov innenfor departementets ramme på 24 000 prøver i året.

Svartider, telefontjeneste og annen service
I 2002 mottok vi ca. 23600 urinprøver. Alle mottatte prøver blir analysert (screenet) med antistoffbaserte metoder som er meget raske. Dersom det ikke blir påvist stoff (negative) sendes svar tilbake; vanligvis første arbeidsdag etter ankomst. Denne andelen utgjorde 80,1 %. Den resterende delen er mulig positive prøver (screening positive) analyseres med bekræftelsesmetode(r) som viser med sikkerhet hvilke(t) stoff som er tatt inn. Av de 19,9 % mulig positive sakene ble 16,5 % bekreftet positive.

Gjennomføring av alle nødvendige analyser krever tid. Kriminalomsorgen trenger hurtige svar, men de må også være riktige. Det kan være et poeng å vite at stoffene i standardpakken vanligvis bekreftes raskt, mens en prøve som skal bekreftes på f. eks. buprenorfin kan ta lengre tid, fordi det er en komplisert analyse. Men vi arbeider hele tiden med forbedringer. I spesielle saker kan svartiden være uforholdsmessig lang. Da sendes det ut et foreløpig svarbrev som sier at vi arbeider med saken. Dette er vi forpliktet til etter forvaltningsloven. De aller fleste syntes vår telefonservice fungerer bra (92,7 %), men noen ønsket utvidet åpningstid. Dette er ikke aktuelt på det nåværende

tidspunkt, da instituttet ikke har vaktordning utover normal arbeidstid. Bruk av Internett blir stadig vanligere i yrkeslivet. Ca. 55 % av de spurte hadde tilgang til Internett da undersøkelsen ble gjennomført, og etter hvert vil flere kunne ta kontakt den veien. Nasjonalt folkehelseinstitutt har en egen hjemmeside, www.fhi.no, og under denne hovedsiden har Rettsstoksikologi et eget område. Der finnes informasjon om saksbehandling, nyttige telefonnummer og E-postadresser. Enkelte medisinske laboratorier sender prøvesvarene elektronisk til sine rekvirenter. Utviklingen går i den retningen innen vår sektor også, men foreløpig gjenstår det en del tekniske og sikkerhetsmessige avklaringer

før dette kan bli en realitet. **Informasjon**
Instituttet har også som oppgave å gi informasjon og råd om rusmidler og rusmiddelanalyser. Dette omfatter generell informasjon om stoffenes biologiske virkninger, men også temaer som prøvetaking og urinmanipulering, rusmiddelanalyser, kvalitetssikring og fortolkning av prøveresultater. I mars 2003 ble det arrangert et dagsseminar for ansatte innen kriminalomsorgen hvor mange av disse temaene ble tatt opp. De bortimot 100 deltakerne på seminaret var engasjerte og aktive og kom med gode innspill til oss som tjenesteyter. Vi ønsker å opprettholde denne gode dialogen og tar med glede i mot spørsmål og kommentarer til vår virksomhet. Både stort og smått. ●

Vold og trusler mot tilsatte

Den 22. og 23. april vil det bli arrangert et miniseminar på KRUS om vold og trusler mot tilsatte. Dette er et seminar som følger opp innspillene fra SAK og departementet, i samarbeid med KRUSforskerne, om å utarbeide nye registreringsskjemaer og registreringsrutiner for vold og trusler. Departementet og SAK har anmodet om at seminaret først og fremst retter seg mot aktører med ansvar for det registrerende, forebyggende og oppfølgende volds- og trusselarbeidet i etaten.

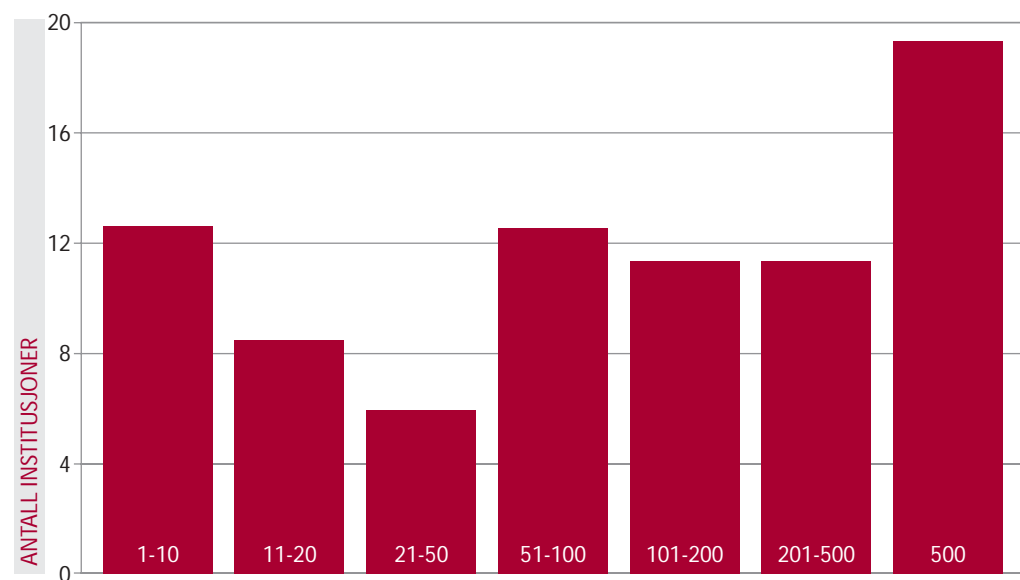
Av forsker Yngve Hammerlin, KRUS

Foruten en gjennomgåelse av de nye skjemaene (som skjer den 23.4.), vil det også være flere ulike faglige innspill om voldsproblematikken (den 22.4). Blant annet vil assisterende direktør i Region øst, Rune Trahaug, som har ledet en arbeidsgruppe oppnevnt av Justisdepartementet, legge fram arbeidsgruppas innstilling. Handlingsplan mot vold og trusler i kriminalomsorgen. Også i to andre nordiske land har det vært nedsatt arbeidsgrupper som har arbeidet med problemet: Internforsker Ilppo Alatalo vil presentere den finske arbeidsgruppas innstil-

ling, mens jurist Dorte Højlund vil introdusere det danske arbeidet som avsluttes i nær framtid. Det skal nevnes at det har vært et godt samarbeid mellom internforskergruppene i de nordiske landene, både med utarbeidningen av det nye registreringsskjemaet, og med studier og diskurser av vold og trusler i kriminalomsorgen slik problemet er erfart i disse landene. Dette arbeidet fortsetter. I utviklingen av registreringsskjemaet har samarbeidet mellom forskerne og de aktuelle aktørene hatt stor betydning. SAK, departementet, arbeidsgruppa og andre har vært viktige innspillere og diskusjonspartnere, men også de

erfaringene som er formidlet av ofrene selv har preget det arbeidet som er gjort. Likeens har tidligere registreringserfaringer vært viktig lærdom i utviklingen av de nye skjemaene. Andre temaer på seminardagene: Sosiolog Ole Kristian Hjemdal, leder for Kompetansesenteret for Voldsofferarbeid (Høgskolen i Oslo), vil forelese om voldsbilddet/voldsutviklingen i Norge (generelt), samt si noe om det voldsofferarbeidet som gjøres. Psykolog Per Isdal, introduserer sitt arbeid med voldsutøvere og voldsofre, mens KRUS-juristen Sven-Erik Skotte retter fokus mot Vold og trusler mot tilsatte i et juridisk perspektiv. FoU-

leder Egil Larsen vil redegjøre for KRUS' opplegg i det forebyggende og oppfølgende arbeidet, mens forsker Yngve Hammerlin presenterer Vold og trusler mot tilsatte i kriminalomsorgen som er skrevet av forskerne Ragnar Kristoffersen og Yngve Hammerlin. KRUS vil til høsten arrangere et kurs om volds- og trusselproblematikken (se KRUS' kurskatalog for 2003). Temaene på seminaret vil bli videreført på kurset, men også andre aktuelle temaer vil bli tatt inn. Dette kurset er blitt utsatt til høsten fordi seminaret måtte prioriteres da det nye registreringsskjemaet skal sendes ut i nær framtid. ●

Figuren viser antall institusjoner som svarte på undersøkelsen, gruppert etter ca. antall prøver de sender inn årlig.

Resultatoppnåelse 2002

KSF vil presisere at vi i 2002 hadde en svært høy kapasitetsutnyttelse på 95 % og stor produksjon av soningsdøgn. Produksjonen av fengselsdøgn gikk i 2002 opp til 1 041 138 døgn fra et allerede høyt nivå i 2001 på 1 013 128 døgn.

Av rådgiver Anders Eide, Kriminalomsorgsavdelingen

Den store pågangen som følge av produksjonen i forutgående ledd i straffesaksjeden medfører at KSF ikke forventet sterk vekst i tiltak som retter seg mot kriminalitetsforbyggende tiltak, men var innforstått med at mye ressurser og oppmerksomhet skulle og måtte rettes mot høy produksjon av fengselsdøgn.

KSF er svært fornøyd med den innsatsen regionene, anstaltene, friomsorgsenhetene og først og fremst alle medarbeiderne i kriminalomsorgen la ned i 2002 for å takle en utfordrende og krevende situasjon.

Under følger en oppsummering og vurdering av noen av resultatene på regionalt nivå innenfor deler av vårt felt i 2002.

Varetekt

Antall varetektinnsatte som har sittet i politiarrest utover et døgn	
Region	Antall tilfeller i 2002
Øst	164
Nordøst	30
Sør	2
Sørvest	0
Vest	177
Nord	9
SUM	382

Varetektutviklingen er bekymringsfull og KSF fulgte utviklingen gjennom 2002 fortløpende. Selv om situasjonen var tilfredsstillende med få brudd i flere regioner, var situasjonen problematisk i regionene Øst og Vest. KSF og regionene bruker betydelige ressurser på å finne løsninger på problemet og det jobbes kontinuerlig med samarbeid mellom regionene slik at en avhjelper hverandre ved mulighet. Bruken av dubleringer benyttes i den grad det er forsvarlig i de regionene som har størst utfordringer i forhold til denne problematikken.

Tilrettelegge for aktivisering av varetektinnsatte

KSF ser at regionene tar problemet med isolasjon alvorlig og at de innsatte stort sett gis et tilfredsstillende tilbud i tråd med KSFs retningslinjer og føringer. Samtidig er det viktig å fortsette arbeidet med stadig bedre måloppnåelse og holde oppmerksomheten på viktigheten av aktivisering av varetektinnsatte, også de som er ilagt restriksjoner.

Hurtig iverksettelse av straffereaksjonen - soningskøen

Straffereaksjonen skal iverksettes straks og senest 2 måneder etter mottakelse

Utviklingen av soningskøen fordelt pr. region						
REGION	31.12.01	31.03.02	30.06.02	30.09.02	31.12.02	Differanse 31.12.01-31.12.02
Øst	615	754	759	869	940	325
Nordøst	481	519	554	424	404	-77
Sør	154	59	174	114	53	-101
Sørvest	147	192	123	62	117	-30
Vest	295	420	530	587	499	204
Nord	365	499	541	453	409	44
Totalt	2 057	2 443	2 681	2 509	2 422	365

Det har vært en kraftig økning i antall dommer med ubetinget fengselsstraff som ikke er iverksatt innen 2-månedersfristen i 2002, spesielt i 1. kvartal. Antall dommer i "soningskøen" har steget fra 2 057 pr 31.12.01 til 2 422 pr 31.12.02., dvs en økning på 18 %. Den totale restansen pr 31.12.02 på 2 422 dommer tilsvarer full drift av et fengsel med 454 plasser i ett år.

- Økningen i "soningskøen" er forårsaket av at den jevne ordinære produksjonen av straffesaker i politi, påtalemyndighet og domstoler overstiger den kapasiteten kriminalomsorgen har til rådighet. Med fortsatt høy produksjon i øvrige deler av straffesaksjeden vil økningen fortsette uten tilførsel av nye fengselsplasser.
- Politiet har i noen sammenhenger også påpekt behov for mer kapasitet til varetektfengslinger.
- Kapasitetsutnyttelsen i fengslene har vært ekstremt høy i 2002 for å forsøke å nedarbeide restansen. Kapasitetsutnyttelse på over 95 % i lukket fengsel med stor gjennomtrekk bl.a. av varetekt går på bekostning av det faglige rehabiliteringsarbeidet som krever en stabilitet i soningssituasjonen.
- Hovedtyngden av "soningskøen" er i østlandsområdet. Kriminalomsorgsregionene øst og nordøst har til sammen 58 % av restansen målt i fengselsdøgn.

Krav til produksjon av fengselsdøgn

Utviklingen av soningskøen fordelt pr. region			
	Faktisk produksjon	Krav	Mer/mindrepduksjon
Øst	197 136	195 400	1 736
Nordøst	195 614	188 200	7 414
Sør	228 193	236 600	- 8 407
Sørvest	171 098	169 700	1 398
Vest	101 559	100 100	1 459
Nord	122 550	120 700	1 850
Sum	1 016 150	1 010 700	5 450

Det har vært en svært høy produksjon av soningsdøgn i 2002 og KSF er tilfreds med at produksjonskravet er nådd på samlet nivå.

Ingen rømminger

Region	Antall tilfeller i 2002
Øst	2
Nordøst	0
Sør	0
Sørvest	0
Vest	1
Nord	0
SUM	3

Det har i alt vært tre rømminger fra lukket fengsel i 2002, mot fem i 2001. Det har ikke tidligere vært så få rømminger. KSF vurderer resultatet som meget tilfredsstillende.

Antall avslag på prøveløslatelse på 2/3 tid

Region	Antall avslag på prøveløslatelse i år
Øst	90
Nordøst	70
Sør	202
Sørvest	166
Vest	69
Nord	70
Sum	667

Når det gjelder antall avslag på prøveløslatelse kan det se ut til at det er noe forskjell i praksis mellom regionene. KSF vil ta opp denne problematikken med regionene og drøfte praktiseringen av regelverket slik at forskjellene utjevnes hvis de skulle skyldes manglende samkjøring av praksis.

Gjennomføre dommer på samfunnsstraff

Region	Antall dommer i år
Antall mottatte dommer (134+128+50+92+74+101)	579
Antall iverksatte dommer (86+90+33+53+47+72)	381
Antall gjennomførte dommer (18+25+3+11+8+20)	85
Antall brudd (10+20+3+5+7+7)	52

(Regionene i parentes ovenfor (Ø/NØ/S/SV/V/N))

Med utgangspunkt i at samfunnsstraffen ble innført 1. mars 2002, er KSF tilfreds med måloppnåelsen. Imidlertid viser måloppnåelsen at det er rom for å øke bruken av ordningen i enkelte regioner. Dette krever at regionene vektlegger informasjon, samarbeid og dialog mellom friomsorgen, påtalemyndigheten og domstolene. I tillegg vil det være behov for å fokusere på straffens innhold slik at samfunnsstraff kvalitativt og innholdsmessig skiller seg fra samfunnstjeneste.

Kontaktbetjentordningen

KSF har inntrykk av at alle regionene arbeider seriøst med å styrke kvaliteten og bedre forankringen av ordningen. Vi har merket oss at det mange steder jobbes med tiltak som opplæring, møtevirksomhet og veiledning mv. Vårt generelle inntrykk over tid er at til tross for at antallet innsatte som har kontaktbetjent er høyt, er det fortsatt rom for forbedringer i forhold til tidsbruk, kvalitet og forankring av ordningen.

Det er KSFs oppfatning at det er alminnelig aksept for at kontaktbetjentordning skal etableres i alle anstalter og skal være en del av den ordinære driften. Det synes også å være en god aksept av at hver anstalt må finne sin form på ordningen ut fra blant annet type innsatte, soningstid, bemanningsfaktor.

I gjennomsnitt har mange innsatte nå en kontaktbetjent og vi nærmer oss sakte, men sikkert målsettingen om full dekning av ordningen.

Tilby domfelte som har behov for det program eller eksterne behandling

De oppnådde resultater i forbindelse med programvirksomheten er samlet sett i tråd med de forventninger KSF signaliserte til ytre etat for driftsåret 2002. Ambisjonsnivå for 2002 var ikke satt høyt fordi fokus for 2002 var å øke soningsplasser og redusere soningskøen. Med utgangspunkt i de forventninger og krav som ble definert i tildelingsbrevet for 2002 har ytre etat et tilfredsstillende resultat vedrørende antall gjennomførte programmer.

Forvaltningssamarbeidet

Å bedre forvaltningssamarbeidet er et viktig satsingsområde for kriminalomsorgen. De domfelte og innsatte har samme rett til ytelse fra andre offentlige instanser som befolkningen for øvrig og ansvaret for straffedømte er derfor et helhetlig samfunnsansvar. Ut i fra innrapporteringen fra regionene er det generelle inntrykk at det er en positiv utvikling i etaten på området forvaltningssamarbeid.

Redusert sykefravær

Region	Sykefravær 2001	Sykefravær 2002	Endring
Øst	9,9 %	9,4 %	-0,5
Nordøst	9,28 %	9,67 %	0,39
Sør	8,8 %	8,8 %	0
Sørvest	8,0 %	7,6 %	-0,4
Vest	10,14 %	8,94 %	-1,2
Nord	9,5 %	9,9 %	0,4

Sykefraværsprosenten er fremdeles høy og det er viktig å få sykefraværet ned. KSF er fornøyd med at mange enheter har inngått avtale om inkluderende arbeidsliv, og at de aller fleste driftsenheter i kriminalomsorgen vil være IA-bedrifter innen utgangen av 2003. Dette er et viktig arbeid som setter fokus på sykefraværet og hvordan dette blant annet kan reduseres.

Fortsetter side 11

Cecilie Høigård: Gategallerier

Om et møte mellom en malerkultur og en kontrollkultur.

Cecilie Høigård har fulgt graffiti miljøet og kontrollen av graffiti gjennom 90-årene. Hun fremhever at hensikten med boka er å bruke graffiti som en inngangsport til å studere sosiale relasjoner slik de utspiller seg i en storby gjennom nittitallet. Deler av boka er en analyse av makt og avmakt med vekt på hvordan ulike grupper kan forme byen, og på straffeapparatets virkemåte. Hennes grunntema er hvordan man hankses med forskjellighet og at konflikter omgjøres til maktforskjeller.

Pax forlag 2002, 512 sider

Boka er organisert rundt fem hovedbolker. Den første forteller graffitiens kulturhistorie. Et grunndrag er hvilke sosiokulturelle sjikt av befolkningen som har makt over byrommet. Kulturhistorien er både en historie om utviklingen av de interne estetiske kodene i graffiti og en historie om graffitiens uttryksform for storbyens unge gutter. Hun viser til importen av den amerikanske hip hop-kulturen på åttitallet og at de første forsøk på å lage norsk graffiti kom i 1983. I 1984 kom en stor graffitiutstilling – "New York graffiti" til Louisiana-museet utenfor København og unge gutter strømmet dit. Året etter kom utstillingen til Henie Onstad kunstsenter utenfor Oslo, men norske graffiti-malere visste i liten grad om den. Norsk graffiti er fortrinnsvis et Oslofenomen. Det lages graffiti av ungdom fra hele byen, men de fleste er fra østkanten. Likevel hadde Frogner og Majorstua dyktige malere og Majorstutrappen var et viktig samlingssted. Hun understreker at antidoparbeidet, Ungdom mot narkotika, hip hop-miljøet og antirasisme alle har en noe sammenfallende ideologi med graffiti-kulturen. Ungdom med innvandrerbakgrunn er det lite av i graffiti miljøet. Det forklarer malerne selv med at dersom disse først gjør noe ulovlig vil

de slåss eller gjøre noe som skaffer dem penger. Videre fremhever malerne at norsk graffiti er kanskje verdens mest forfulgte kulturform.

Den andre delen av boka handler om hvordan det norske samfunnet snakket med seg selv om graffiti gjennom nittitallet. Samtalen var styrt av en grunnleggende enighet om at graffiti måtte ryddes vekk slik at orden kunne gjenopprettes. Høigård mener at den strafferettslige kontrollen av graffiti vokste frem av et spirende samarbeid mellom enkelte tjenestemenn i Oslo-politiet og Oslo Sporveier AS fra slutten av åttitallet. I mars 1994 debuterte graffiti som spørsmål i Stortingets spørretime. Fremskrittspartiets Ellen Christiansen ville vite hva justisministeren ville gjøre for å stoppe dette hæverket på annenmanns eiendom. Justisminister Grete Faremo, Ap, sa seg glad for at riksadvokaten ville se nøyer på straffenivået for tagging. Samme år ble foreldres objektive erstatningsansvar økt fra 1000 til 5000 kroner og Ap-byrådet i Oslo kjørte en stor kampanje mot graffiti og graffitiungdom for 1,5 millioner. Her kobles graffiti med vold og hæververk. Aftenposten kritiserer dette og barnebyråden innrømmer at siktemålet var å forebygge en slik sammenheng. Senere uttaler hun i samme avis at narkotika

florerer i miljøet og at vold og trusler om vold er vanlig. Arbeiderbladet forsøker å knytte taggere til dop i et intervju med leder av overdoseteamet. Men hovedpoenget i byrådets kampanje var at graffiti var stygg, truende og dyr og fjerne. Billedkunstneren Inger Sitter roste den enorme kreativiteten som utvises av graffiti-malene og mener at stilen uttrykker en voldsom vitalitet, til dels ganske aggressiv. Juridisk er det klart at de som har den formelle eiendomsretten, bestemmer hvordan overflaten skal se ut. Kamparena nr én ble T-bane og buss, nr to ble byrommets offentlige vegger. Retten klassifiserer graffiti ved å gi ubetinget fengsel og skyhøye erstatningsdommer. Høigård oppsummer dette slik: "Graffiti-kontrollen er et lærestykke i hvordan utstøting og kriminalitet kan skapes. det innebærer å få befolkningen til å skifte perspektiv, å gi befolkningen et nytt ståsted å se fenomenet fra. Perspektivforskyvningen fra medias omtale av graffiti som kunstverk til omtale som pøbelstreker, er en perspektivforskyvning der graffiti synliggjøres som et sosialt og kriminalpolitisk problem det må gjøres noe med".

Den tredje delen av boken er en analyse av hva som skjedde med graffiti-kulturen gjennom

tiåret – fra ungdommelig, kanskje endog kunstnerisk virksomhet - til forbrytersk svineri med hjemstavn i rettsinstitusjonen, som Høigård formulerer det. I nittiårene blir dop mer og mer utbredt i samfunnet, mens graffiti miljøet fortsatt er en barriere mot miljøet her også blir hardere i løpet av tiåret. Det er stor økning i antall anmeldte graffiti-lovbrudd i Oslo i nittiårene – nesten 400 ganger flere i 99 sammenlignet med i 90. Vinning er den største lovbruddskategorien, deretter sniker trafikkriminalitet seg så vidt foran graffiti. I alt blir 1135 forskjellige ungdommer anmeldt for graffiti fra 90 til 99. Henleggelsesprosenten er som Høigård formulerer det "formidabel, men en rekke ungdommer har likevel fått straffereaksjoner gjennom nittitallet". Hun mener det er en lite påaktet sammenheng mellom straffesystemets kapasitet og den registrerte kriminaliteten. "Formodentlig er straffesystemets kapasitet en viktigere kriminogen faktor enn omfanget av lovstridige handling når det gjelder utviklingen av den registrerte handlingen". ... Det er fort gjort å registrere en anmeldelse, dessuten har ikke straffeapparatet full kontroll over anmeldelsene, men må motta dem fra "publikum". Å administrere en fengselsstraff krever fengsler, fengselsbetjenter,

sosionomer, kokker og bibliotekarere. Det finnes ikke anmeldelsesøkninger, men fengselsøkninger i Oslo i 1998, men få av graffiti-sakene fører til en straffereaksjon, hadde alle gjort det ville vi fått 3360 graffiti-lovbrudd, fremskriver hun. I løpet av nittiårene fikk 17 ungdommer ubetinget fengsel for graffiti-kriminalitet, 34 fikk betinget, 186 fikk saken behandlet i konfliktråd, 9 fikk samfunnstjeneste, 554 saker ble henlagt, 8 ble frifunnet av domstolen, 61 fikk en påtaleunntakelse og 121 fikk bøter.

Høigård fremhever at det ikke er forskjell ut fra sosial klasse eller kjønn mht hvilken reaksjon som gis. Videre understreker hun at to forhold skiller graffiti fra de fleste andre lovbrudd. For det første betydningen av tilståelse deretter at det hovedsakelig dreier seg om gjenglovbrudd. Hun trekker også frem at de sakene hvor politiet er anmelder har minst risiko for å ende med en strafferettslig reaksjon. Også: "I forhold til antall tiltaler tas det ut uvanlig mange siktelsler mot graffiti-ungdom" – Selve møtet med

politiet blir straffen, hevder hun. Høigård er svært negativt innstilt til konfliktråd – som i 70 % ender med "straffarbeid og/eller økonomisk kompensasjon". Det verdiladede ordet "straffarbeid" og "straff" står sentralt i hennes omtale av denne ordningen videre sier hun at de unge malere hun har intervjuet oftest er negative til konfliktråd. Samfunnstjeneste omtales imidlertid positivt – som en mer real ordning. Høigård mener at å sone fengselsstraff bidrar til at identiteten som maler og lojaliteten til graffiti miljøet blir styrket.

Hun er kritisk til straffeapparatet brukes der det ikke virker – der lovbruddet er en integrert del av en livsstil hos utslåtte mennesker. Hun mener at selv om en synes graffiti er ufattelig stygt – er det umulig å forsvare et spill med så stor risiko, så store innsatser og så mye påført skade for enkelte ungdommer. 79 % av malerne i politiets register har helt rene rulleblad i forhold til annen kriminalitet. Og som vanlig – det er noen få som har mange saker på seg.

Den fjerde bolken forteller hvorfor gatemalerne fortsetter å male, på tross av myndighetenes forfølgelse av graffiti. Dette er deres identitet, det dreier seg om et estetisk prosjekt for de fleste, men også om spenning og opprør.

I den femte bolken prøver hun å forklare hvorfor graffiti oppleves som stygt og farlig. Høigård mener at "det spesielle med graffiti-krigen er den planmessige intensiteten i forfølgelsen av kulturen, og at politi og fengsel er selvfølgelige våpendragere i kampen mot en ungdomskultur". Hun tar ikke med domstolens rolle, men er opptatt av fengselsstraffens skadelige virkninger.

Undertegnede opplevde det interessant å lese hvordan en fra et annet fagmiljø omtaler og forklarer et ungdomskultur-fenomen og hvordan samfunnet forholder seg til det. Bokens fremstilling av hvordan man i Oslo forsøkte å få slutt på graffiti, får denne leser til å mene at flere instanser burde vært trukket inn. Å pålegge ungdommen store erstatningssummer virker heller ikke egnet til å få dem inn i lønnsstagerens

rekker. De positive sidene til den enkelte ungdom synes ikke å bli tatt hensyn til. Forvaltningssamarbeid er en basis for arbeidet i dagens kriminalomsorg og et bredere samarbeid burde vært forsøkt for de involverte også i graffiti-saken – det kan en se i ettertidens klare lys. I forhold til politiet kunne Høigård kanskje diskutert om en del av politiets arbeid også kunne være til hjelp for denne gruppen, de sees og registreres, men det store antall saker går ikke politiet videre med. Forfatterens spekulasjon om at enkelte innen politiet spesialiserte seg på graffiti-ungdom for egen forfremmelses skyld, virker ikke overbevisende på denne leser ut fra det hun beskriver om politiets virksomhet. Forfatterens vektlegging av fengselsstraffens skadelige virkninger og negative syn på konfliktråd opplevdes som en lite løsningsorientert og noe "forslitt" tilnærming. Ungdom vil gjerne lete etter grenser til de finner dem. Da må ikke grensene fjernes, men settes og formidles på en adekvat måte.

Lest av: Grethe R. Fodstad ●

Forts. fra side 9

Øke antall kvinner i lederstillinger

I 2002 ble det foretatt tilsetninger i 59 lederstillinger i kriminalomsorgen. Totalt antall søkere til disse stillingene var 438, hvorav 121, dvs. 27,6 %, var kvinner. 19 av de 59 som ble tilsatt var kvinner, dvs. 32,2 %

kvinner. I den samme perioden har 2 kvinnelige ledere sluttet. Antall kvinnelige ledere i kriminalomsorgen har dermed økt med 19 – 2 = 17. Dette er relativt bra.

I den stillingskategori hvor det ble tilsatt flest ledere, fengsels-

førstebetjentstilling, utgjorde kvinnene 30,5% av totalt antall som ble tilsatt (11 av 36). Dette er bra, spesielt med tanke på at dette har tradisjonelt vært stillinger forbeholdt menn og menns interesser, for eksempel "operativ førstebetjent". Videre utgjør dette "nøkkelstillinger"

med hensyn til videre opprykk i etaten. Dersom andelen kvinner som blir tilsatt i lederstillinger ikke øker vesentlig de neste årene, vil det ta meget lang tid før vi vil oppnå tilnærmet like mange kvinner som menn i lederstillinger i kriminalomsorgen. ●

I VÅR INTERVJUSERIE:

- Faglige utfordringer i kriminalomsorgen

har avdelingsdirektør Kåre E. Leiksett, Kriminalomsorgsavdelingen intervjuet fengselsbetjent Morten Cornell Jacobsen, Bergen fengsel.

Morten Cornell Jacobsen

- Morten Cornell Jacobsen, du har jobbet en god stund med seksualforbryter-programmet i Bergen fengsel. Kan du fortelle Aktuelts lesere hva det går ut på?
- Vi er to fengselsbetjenter og to psykologer som jobber full tid med programmet. Psykologene er ansatt ved Kompetansesenter for retts-

sikkerhets-, og fengselspsykiatri ved Sandviken sykehus. Programmet startet i Bergen fengsel i 1998, og i 2000 startet jeg som instruktør. Deltakerne bor i egen boenhet med plass til tolv innsatte. Vi har til enhver tid to programmer gående. Vi har delt oss inn slik at det er en

psykolog og en fengselsbetjent som er ansvarlig for gruppene. Selve programmet er hentet fra den engelske kriminalomsorgen, hvor i overkant av 4000 seksualforbrytere har deltatt siden oppstarten i 1991. Programmene er forskningsbasert og gjennomgår en årlig akkrediteringsprosess, dvs at programmets innhold og gjennomføring blir vurdert av høyt kvalifiserte fagfolk for å sikre at det holder kvalitative mål. Dette medfører også at vi hele tiden har tilgang til den nyeste forskningen på feltet, samt nyeste versjon av programmet. Programmene som ble gjennomført ved oppstarten har endret seg i tråd med nyere forskning.

I Bergen fengsel gjennomfører vi for tiden tre programmer for seksualforbrytere. Del 1 består av ca 200 timer i gruppe, varighet 6 mnd. Innsatte må ha en soningstid på syv-åtte måneder for å kunne delta. Del 2 er på 150 timer, og strekker seg over fem måneder. Deltakelse i del 2 forutsetter fullført deltakelse i del 1. Vi har i disse dager startet et kortere program som retter seg mot seksualforbrytere med lavere risiko for tilbakefall. Dette programmet er på 80-100 timer, avhengig av hvor mange som er med i gruppen.

Jeg vil fremheve at vi er opptatt av å drive programmene nært opp mot hvordan

det gjøres i England, slik at vi kan nyttegjøre oss den forskningen som finner sted der borte, sier Cornell Jacobsen.

- Hva fikk deg til å starte med dette arbeidet, og hva slags opplæring måtte til for å kvalifisere seg for en såpass vanskelig oppgave?

- Da programmene startet i Bergen fengsel i 1998 var jeg kontaktbetjent i enheten hvor deltagerne bodde. Dette gjorde at jeg jobbet tett opp mot instruktørene i programmet og deltagerne. Over tid så jeg at de innsatte endret seg, at de lettere kunne snakke om sin egen historie på en måte som viste større ansvar og innsikt. Jeg ble etter hvert opptatt av hvilke prosesser deltagerne gikk igjennom, og da det ble ledig en instruktørjobb, søkte jeg på denne. Opplæringen gis av det engelske fengselsvesenet. Vi reiser over til England og deltar på "skreddersydd" kurs sammen med våre engelske kollegaer. I tillegg får vi over psykologer fra England og USA som oppdaterer oss på forskning og erfaring, samt gir oss faglig påfyll. Dette er en kontinuerlig prosess som foregår i et samarbeid mellom Kompetansesenteret og Kriminalomsorgen region vest.

- Kan du kort si noe om det teoretiske grunnlaget for disse programmene?

- Programmene bygger på kognitiv atferdsterapi.

Forskningen viser at denne tilnærmingen er godt egnet i behandling av seksualforbrytere. "Stil" og fremgangsmåte er meget sentralt ved gjennomføringen av programmene. Varme, respekt, belønning og struktur, er helt vesentlige elementer i vårt møte med deltagerne. Vi skiller mellom statiske og dynamiske, dvs foranderlige risikofaktorer. Ved gjennomføringen fokuserer vi på dynamiske risikofaktorer som blant annet er intimitetsmangler, sosial påvirkning, pro-overgrepsholdninger, seksuell selvregulering (eks. dårlig humør reguleres ved sex) og generell selvregulering.

- Hvor mange innsatte snakker vi om?

- Til nå har 52 fullført seksualforbryterprogrammets del 1. Av disse er 40 barneovergripere og 12 er voldtektsforbrytere. 23 av deltagerne har også fullført del 2. Vi tar imot seksualovergripere fra hele landet som har et ønske om å ta tak i sin problematferd. Hvilken seksualforbrytelse de er dømt for er ikke avgjørende. Kapasiteten er nå 12 deltager i enhver tid. Noen må vi avvise på grunn av for kort soningstid eller fordi vi ikke har plass til vedkommende.

- Hva er erfaringene så langt?
- Vår egen evaluering består av spørreskjema som deltakerne besvarer i forkant og i etter-

kant av hvert program. Den viser stort sett de samme resultatene som de finner i England. Det er viktig for oss for å få bekreftet at vi får samme resultat som de vi sammenligner oss med. Deltagerne viser endring i atferd i anstalten, noe som indikerer at de tar til seg den påvirkningen som finner sted i programmene og i boenheten.

Vi har gjennomført noen anonyme spørreundersøkelser i etterkant av programmene. Disse viser at deltagerne gir tilbakemelding på at noe viktig har skjedd med dem i den tiden de har vært i programmet. Her får vi også gode indikasjoner på hva vi må forbedre oss på. For så vidt er den beste indikatoren på at de innsatte finner dette hensiktsmessig, nettopp de innsatte selv. Vi opplever at de ønsker å dele av sine erfaringer med andre, det være seg studenter, representanter fra andre fengsler, friomsorgskontorer, departementer eller forskningsmiljøer. La meg også nevne at programmene har ligget til grunn for flere hovedoppgaver som er skrevet av psykologi- og sosialhøgskolestudenter. Dette er viktige bidrag til fagutviklingen.

- Kan du si noe om hvordan forholdet til resten av fengslet er, - bare fryd og gammen?
- Dette er en prosess som startet på midten av 90 tallet,

da de første strukturerte gruppesamlingene kom i stand. Det første programmet, Ny start, startet i 1997. Etter dette har utviklingen gått gradvis fremover. Det "leveres" i dag flere generelle og spesifikke programmer i Bergen fengsel. I begynnelsen var nok motstanden mot noe nytt relativt stor. Men etter hvert som ansatte og innsatte har fått mer kunnskap om hva programdriftens målsetting er, vil jeg mene at det er stor forståelse i tjenestemanns gruppen og blant innsatte om at programmer er viktige bidrag under frihetsberøvelsen. Det har selvfølgelig vært viktig at ledelsen alltid har flagget programmene høyt, og at de har stått fast ved at programmene skal utvikles videre hele tiden.

En viktig erfaring er det også at andre innsatte gir deltagerne anerkjennelse for at de ønsker å gjøre noe med sin livssituasjon og problematferd.

- Hva slags veiledning har du fått underveis?

- Veiledning er noe vi som gruppe får hver 14. dag av ekstern veileder med psykologbakgrunn. Her blir vi veiledet på hvordan vi gjennomfører programmet til de enkelte deltagerne, samt prosess, stil, utfordringer og råd om hvordan vi skal håndtere ulike situasjoner. Hjelpemidlene vi har tilgjengelig er videoopptak av sesjonene og problemstillinger vi tar med oss

til veileder. Vi fire som jobber sammen hjelper hverandre ved å komme med innspill, utfordre tenkning og støtte hverandre i prosessene i møtet med gruppene.

Fra Aktuelts side gjenstår det å konstatere at Bergen fengsel med entusiasme og utholdenhet gjør en betydelig og betydningsfull faglig innsats i og for kriminalomsorgen. ●

Morten Cornell Jacobsen er 38 år. Han var ferdig utdannet ved Krus i 1990 og startet i Bergen fengsel desember samme år. Han har praksis fra Ila og Oslo fengsel. Jobbet på lukket- og kontraktsavdelinger. Startet som instruktør i seksualforbryter programmet august 2000. Før han gikk til fengselsvesenet jobbet han i Sjøforsvaret som instruktør og inspeksjons offiser ved Befalskolen i Horten, operativ linje. 1985 til 1989 hovedinstruktør samband, for hele bransjen, samt ansvarlig for lederskaps opplæringen til egen klasse.

FNs konvensjon om å avskaffe diskriminering av kvinner

– hvordan kan vi følge den opp i den praktiske hverdagen i kriminalomsorgen?

Av seniorrådgiver Suzanne Five, Kriminalomsorgsavdelingen

Konvensjonen ble vedtatt av FNs generalforsamling 18. desember 1979 og trådte i kraft 3. september 1981. Den inngår som en del av FNs menneskerettighetsarbeid. Norge er et av de 170 landene som har ratifisert konvensjonen. Dette innebærer at Norge har forpliktet seg til

“å treffe alle egnede tiltak, også i lovs form, for å endre eller oppheve eksisterende forskrifter, sedvaner og praksis som diskriminerer kvinner” (artikkel 2 f). Artikkel 15 a) fastslår at konvensjonspartene skal treffe alle egnede tiltak “for å endre menns og kvinners sosiale og kulturelle adferdsmønstre med sikte på å avskaffe fordommer og skikk og bruk og all annen praksis som bygger på forestillingen om at det ene kjønn er mer eller mindre verd enn det andre, eller stereotype roller om kvinner og menn”. I artikkel 10 c) fremgår at stereotype forestillinger om kvinner og menns roller skal avskaffes “på alle nivåer og i alle former for utdanning”.

Barne- og familiedepartementet har bedt kriminalomsorgen om å se nærmere på dette, spesielt i forhold til tilsetninger og arbeidsvilkår samt undervisningsopplegget på KRUS.

Hva kan den enkelte tilsatte og ledere på alle nivåer i kriminalomsorgen gjøre for å omsette disse ordene til virkelighet? Har dette noe med måten vi snakker til hverandre på? Hva vi snakker om i pausen? Eller hvordan en leder fordeler oppgaver mellom betjenter? Hvem skal få være

med på fremstilling, hvem skal få fungere i en førstebetjentstilling, hvem skal få et særskilt ansvar for å følge opp en sak, hvem vil man oppfordre til å søke et vikariat som leder? Og hvem gir man en god tilbakemelding på en utført jobb? Hvilke medarbeidere “bygger lederen opp” og hvem forholder hun eller han seg mer likegyldig overfor? Har disse spørsmålene noen med FNs kvinnekonvensjon å gjøre? Ja, i høyeste grad.

I de personalpolitiske retningslinjene som Region nordøst utarbeidet i fjor fremgår blant annet at “Etatskulturen har gjennom mange år vært utviklet av menn på menns premisser. Kvinneandelen i etaten har økt, men kulturen har likevel ikke endret seg til å bli en kultur med reell likestilling. Det er derfor viktig at likestillingsperspektivet blir tatt på alvor i den praktiske utøvelsen av personalarbeidet, og i den daglige kommunikasjon. Ledere har her en viktig holdningsskapende rolle. De skal signalisere bevisste holdninger til likestillings spørsmål og se likestillingsarbeid som en del av sitt resultatansvar”.

Likestillingsarbeidet trenger verken å koste mange penger eller ta mye tid. Men det koster mange penger å ikke bruke den kompetansen de tilsatte faktisk har. De endringene i straffegjennomføringen som har skjedd de senere årene tilsier at kriminalomsorgen har økt behov for den erfaring og kompetanse som kvinner besitter. Det er i stor grad snakk om økt bevissthet og økt kunnskap, om empatisk lederskap i forhold til kvinner og i forhold til menn. ●

Om straffegjennomføringsloven mm.

Det er nå over ett år siden straffegjennomføringsloven og forskriften til loven trådte i kraft. Sammen med retningslinjene har loven og forskriften gitt store utfordringer for alle som jobber i kriminalomsorgen. Det tar tid og krefter å sette seg inn i et nytt og omfattende regelverk!

Praktiseringen av loven har som ventet vist at noen endringer er nødvendige eller fornuftige.

Hovedtrekkene i loven ligger imidlertid fast; det er kun snakk om å endre eventuelle åpenbare feil, mangler eller gjennomføre nødvendige forbedringer i loven.

Departementets endelige forslag til endringer i straffegjennomføringsloven vil bli sent ut på ordinær høring – etter planen før sommeren.

Forskriften til loven og retningslinjene vil bli gjennomgått på et senere tidspunkt. ●

Tromsø fengsel – ny åpen avdeling + elementbygg

Av rådgiver Arild Endresplass, Kriminalomsorgsavdelingen

Byggingen av fase 1 i Tromsø fengsel går etter planen, og den åpne avdelingen med 20 plasser vil være ferdig i løpet av april. Den vil da bli innredet og skal tas i bruk sammen med et midlertidig elementbygg. Elementbygget består av moduler som settes sammen til et større bygg. Her er det 14 lukkede plasser som sammen med den nye åpne avdelingen vil ha 34 plasser. Dette tilsvarer den kapasiteten

som Tromsø fengsel har i dag. I tidsrommet 25.4. – 25.5. vil den lukkede delen av fengselet bli stengt, og de to ovennevnte byggene innredet og klarert til å ta imot innsatte. Det vil si at det i denne perioden ikke er innsatte i Tromsø fengsel. Lukket avdeling, fase 2, skal renoveres, det skal bygges ny gymsal, skoleavdeling og et tilbygg med besøksavdeling og noen celler. I tillegg skal det bygges ny ringmur og sluse. Når hele anlegget er ferdig sommeren 2004, vil det være 39 lukkede - og 20 åpne plasser i Tromsø fengsel. ●

Vurdering av forsvarsanlegg til fengselsformål

Ved romertallsvedtak i B.innst. 1T1.01 (02/03) ba Stortinget Regjeringen om å foreta en vurdering av alternativ bruk av nedlagte forsvarsanlegg til blant annet fengseldrift for å redusere soningskøen. Kriminalomsorgen har fått i oppdrag å foreta vurderingen innen 1. mai 2003.

Av rådgiver Jan Pedersen, Kriminalomsorgsavdelingen

I møte med Forsvarsdepartementet, Finansdepartementet og Forsvarsbygg medio februar framla Forsvarsbygg en liste med 12 anlegg som de mente kunne egne seg til fengselsformål. På grunn av antallet har Kriminalomsorgen sentrale forvaltning (KSF) måttet foreta en første sortering ved å velge ut 4 anlegg som vurderes først. Det dreier seg om Hvalsmoen ved Hønefoss, Rinnleiret ved Levanger, Hysnes fort ved Rissa og Rødbergodden fort ved Lenvik.

Hvalsmoens tomteareal er ikke oppgitt, men totalt bygningsareal er 55.502 m². Leiren er delt opp i 2 områder, en nedre og en øvre del. Den øvre del skal vurderes brukt til fengselsformål og har en boligmasse tilsvarende 16.904 m². Hvalsmoen ble etablert i 1894

og en rekke bygninger er fra leirens første år. Utbyggingen har skjedd i puljer med oppføring av befalsbygninger i perioden 1915/20. Vaktbygningen fra 1926. Mannskapsforlegninger og messer fra 1953/55 og befalsforlegninger fra 1974. Anlegget har verneklasse 1 og 2. Bygningsmassen på øvre leir, som skal vurderes brukt til fengselsformål, består av mannskapsforlegninger, befalsforlegning, messer, lager, garasjer, depoter, verksteder og administrasjon/kontorer.

Hvalsmoen ligger ca. 5 km. øst for Hønefoss.

Rinnleiret har et totalt tomteareal på ca. 190 daa og en bygningsmasse på 49 bygninger, hvorav 28 er foreslått vernet. Eldste bygning er fra 1895 og nyeste fra 1991. Det er i hovedsak snakk om hybelbygg med flemmingsrom og kjøkken med

spisesal, alt i mindre god stand, samt en administrasjons- og møteromsbygning, i god stand, til fengselsformål. Beliggenheten er ca. 1 times kjøring fra Trondheim og nordover.

Hysnes har et totalt tomteareal på ca. 300 daa og en bygningsmasse på 36 bygninger, hvorav 16 i øvre leir. Den eldste bygningen er fra 1865 og den nyeste fra 1994. Det er snakk om 2 store beleggbygninger med 6- og 2-mannsrom, messebygning med kjøkken til 300 mann, gymnastikksal, mosjonsrom, svømmehall, undervisningsbygg med auditorium, verksteder og kontorer, alt i god stand, til fengselsformål. Beliggenheten er ca. 1 3/4 times kjøring fra Trondheim, inkl. ferje.

Rødbergodden har et totalt tomteareal på ca. 1840 daa og en bygningsmasse på 3 bygninger. Eldste bygning (enhets-

bygning) er fra 1967 og de to øvrige (mannskapsforlegning og idrettshall) fra 1993. Enhetsbygningen har messe, kjøkken, befalsrom, depot- og lagerrom, verksted og undervisningsrom, alt i brukbar stand. Mannskapsforlegningen har 32 4-mannsrom, 4 befalsrom, diverse fasiliteter og kontorer, og den store idrettshallen har mobil scene og kontor med overvåkingmulighet, alt i meget god stand. Beliggenheten er ca. 2 timers kjøring fra Tromsø med hurtigbåt og bil, alternativt ca. 3 1/2 time med bil/buss.

Forsvarsanleggene vil inngå i kriminalomsorgens samlede vurdering, hvor man samarbeider med Statsbygg og de respektive kriminalomsorgsregionene, om behov i forhold til kapasitetsbehov, infrastruktur, oversikts- og avgrensingsmuligheter samt anslåtte ombyggingkostnader. ●

Ekstraordinært opptak 2003 på fengselsskolen

KRUS hadde da søknadsfristen gikk ut 27. mars, mottatt 738 søknader til det ekstraordinære opptaket for østlandsområdet, som har forventet oppstart medio september.

KRUS antar at om lag 25 personer vil bli tilbudt skoleplass ved dette opptaket. Søknadsvurderingen ble gjort første uken i april og ca. 100 personer kalles inn opptaksprøve.

KRUS er godt fornøyd med

søkermassen, og mener at dette er nok et tegn på at skolens profileringsstrategi har medført en økende interesse for utdanningen, yrket og kriminalomsorgen.

De personer som ikke når opp i konkurransen i dette opptaket, vil få sin søknad automatisk overført til det ordinære opptaket som kunngjøres medio juni. ●

Faget i fokus 11. og 12. juni 2003

Faget i fokus 2003 er det femte i rekken. Årets tema fokuserer på “hvem er kriminalomsorgs populasjonen” ut fra sosiologisk, kriminologisk og psykologisk perspektiv og hvilke konsekvenser og utfordringer det har for policy, innhold, lederskap og organisasjon. Dette innebærer at målgruppen vil være ledere og fagansvarlige fra KSF, regionene og enhetene.

Konferansen går over to dager og følger stort sett tidligere struktur med plenum, grupper og fagcafé. ●

Tilsetninger

Justisdepartementet Kriminalomsorgsavdelingen Straffegjennomføringsseksjonen

Janne Strandrud, rådgiver, vikar
Steinar Fredriksen, rådgiver, vikar

Kriminalomsorgen region vest
Bergen fengsel
Jan Erik Aas, fritidsleder, avdeling Osterøy, fast

Kriminalomsorgen region nordøst
Vestre Slidre fengsel
Anne M. Madsen, fengselsbetjent

Opplæring av fengselsbetjenter i Serbia

Klassebilde av kullet som fikk sin utdanning 3. til 7. mars. Erik Traagstad foran til venstre.

Et av rommene på fengselspsykehuset.

16

Førstebetjent Erik Traagstad, Ringerike fengsel, så en webside fra OSCE, søkte og fikk den ene 5 måneders kontrakten om å drive opplæring av betjentene ved 3 fengsler i Beograd-området i Serbia. Foruten Traagstad plukket OSCE ut Vince Streukens, Senior trainer fra "Canadian correctional service". 5 måneder viste seg noe kort å utvikle undervisningsplaner, utdanne 12 trenere og sammen med disse 12 gjennomføre utdanning av 250 betjenter. Perioden er forlenget med to måneder for Traagstads vedkommende, det vil si ut mai, og OSCE reduserte antallet som skulle utdannes til 200.

En tidlig april dag er Traagstad en tur innom Oslo og får tid til en samtale med Aktuelt's redaktør. Han forteller at det ikke har vært ordinær fengselsbetjent-utdanning i det gamle Jugoslavia-området på 15 år. - Nå vil Serbia inn i EU og har via OSCE gått i gang med å utvikle forsømte samfunnsområder. Dette prosjektet finansieres via Nederland. Programmet har 3 faser, forteller han. - Første foregikk i november. Da satte vi sammen et utdanningsprogram med utgangspunkt i oppleggene i Norge og Canada for 12 fengselsansatte med varierende erfaring. Disse 12 skulle danne basis som instruktører i en kommende fengselskole. I løpet av desember gav vi dem 3-ukers opplæring. Så involverte vi dem gradvis i utviklingsarbeidet, først med å sette sammen leksjonsopplegg for 200 fengselsbetjenter. Dette foregikk på Politiskolen i Beograd, forteller han.

- Fase tre var de tre månedene med trening av fengselsbetjenter fra tre fengsler i Beograd. Det ene er en halvåpen anstalt

(Padiska Skela Prison) ca 25 km utenfor Beograd som har 25 ansatte og 120 til 130 innsatte. Her foregikk opplæringen. De to andre anstaltene er lukkede og ligger i Beograd - en med 180 ansatte og 500 innsatte og en spesialanstalt for syke innsatte/fengselspsykehus med 80 ansatte og 500 innsatte. Noen av de 200 elevene var kvinner, de jobbet i kvinneavdelinger. Enkelte hadde jobbet i fengsler i 25 år andre i et par måneder. Elevene ble delt inn i grupper på ca 20. De tolv instruktørene tok ca 2/3 av undervisningspakken, mens canadieren og jeg tok de vanskeligste temaene. Det var vanskelig i starten. Motivasjonen hos elevene varierte, men vi hadde motivasjonskurs for at trenerne skulle kunne takle dette. Noen likte ikke at det kom personer fra andre land for å lære Serbere å "drive fengsel". Vi fikk godkjenning for at deltagerne skulle bruke sivilt tøy under opplæringen. Videre kjørte vi mye rollespill. Etter hvert fikk treningen et godt rykte, og plutselig kom det både direktører og personer fra

Justisministeriet for å se på. Vi underviste i menneskerettigheter, nasjonale og internasjonale lover, kommunikasjon, innsatte med ulik etnisk bakgrunn, tegn og symptomer på at innsatte tenker på selvmord/ å skade seg, tegn/symptomer på bruk/misbruk av narkotika, bruk av tvangsmidler, uniformbruk, etikk. Treningen ble avsluttet 14. mars, da hadde vi fått gjennom 10 klasser med en ukes trening hver. Fordi treningen ble vellykket bevilget den nederlandske regjering midler for ytterligere to måneder med trening, slik at vi kan avslutte treningen av fengselsansatte i Beograd området, sa han.

Forhold for ansatte og innsatte i fengslene

- Arbeidsforholdene for ansatte i fengslene her, er svært annerledes enn i Norge. Det er svært dårlig vedlikehold av bygningene og elendige sanitære forhold. Innsatte aktiviseres ikke. Rapporter skrives for hånd og fortrinnsvis av førstebetjenter. Betjenter rekrutteres gjerne fra gata, på "kjenner den perso-

nen" basis. Lønnen er elendig. En fengselsbetjent tjener ca 230 Euro i måneden, ca 1700 norske kroner. Direktører tjener ca 350 Euro. Korrupsjon er ikke et fremmedord. De fleste innsatte lever 8 - 14 på samme rom, og dette er små rom, forteller han.

- Vi håper treningen kan være første skritt på veien til mer trening og hjelp. Motivasjonen er tilstede, enkelte nærmest hylte av begeistring over å "endelig ha fått mulighet for kurs/trening", men samtidig er vi klar over at denne korte treningen ikke er nok. Fengselsbetjenter har våpen, men gjennomgår IKKE trening i bruk av dette. Samtlige betjenter har batong, men det er ikke regler for bruk og når/ hvor den skal brukes.

Dette er eksempler som viser at det er langt igjen før man her er oppe på annen europeisk standard, men et sted må man starte, og nå er man i gang, sier Erik Traagstad godt fornøyd med større utfordringer enn å være operativ førstebetjent på Ringerike fengsel. ●